Justitieutskottets betänkande

1983/84: 26

om ändring i lagen om kriminalvård i anstalt m. m. (prop. 1983/84: 148 jämte motioner)

Propositionen m. m.

I proposition 1983/84: 148 har regeringen (justitiedepartementet) föreslagit riksdagen att anta av lagrådet granskade förslag till

1. lag om ändring i lagen (1974: 203) om kriminalvård i anstalt,
2. lag om ändring i lagen (1976: 371) om behandlingen av häktade och anhållna m. fl.,
3. lag om ändring i lagen (1974: 202) om beräkning av strafftid m. m.

Beträffande propositionens huvudsakliga innehåll hänvisar utskottet till vad som anförts i det följande under rubriken Utskottet på s. 9.

I samband med propositionen behandlar utskottet de med anledning av propositionen väckta motionerna 1983/84: 2777 av Lars Werner m. fl. (vpk) och 1983/84: 2778 av Bertil Lidgard m. fl. (m) samt den under allmänna motionstiden väckta motionen 1983/84: 1351 (yrkande 10) av Gunilla André m. fl. (c). Motionsyrkandena redovisas på s. 8.

De vid propositionen fogade lagförslagen har följande lydelse.

1 Förslag till

Lag om ändring i lagen (1974: 203) om kriminalvård i anstalt

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1974: 203) om kriminalvård i anstalt

dels att 35 § skall upphöra att gälla,

dels att 6, 7, 20, 37, 39, 44, 47 och 60 §§ skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
6 §[1]	
Vid fördelning av de intagna mellan lokalanstalter och riksanstalter skall följande allmänna riktlinjer vara vägledande.	
Den som undergår fängelse i högst ett år skall företrädesvis vara placerad i lokalanstalt.	Den som undergår fängelse i högst ett år skall företrädesvis vara placerad i lokalanstalt, *om inte annan placering är påkallad med hänsyn till föreliggande fara för att den dömde allvarligt stör ordningen genom att nyttja eller förfara olagligt med narkotika eller annars av säkerhetsskäl.*
Den som undergår fängelse i mer än ett år placeras företrädesvis i riksanstalt. När så behövs för en ändamålsenlig förberedelse av frigivning, får den intagne överföras till lokalanstalt.	
Placering i sluten anstalt enligt 7 § tredje stycket skall, om inte annat föranleds av synnerliga skäl, ske i riksanstalt och därvid företrädesvis i sådan anstalt eller avdelning av anstalt som är särskilt lämpad att tillgodose kraven på hög säkerhet.	
7 §[2]	
Vid fördelning av de intagna mellan öppna och slutna anstalter iakttages följande.	
Intagen bör placeras i öppen anstalt, om icke annan placering är påkallad med hänsyn till *föreliggande fara för att han avviker eller eljest av* säkerhetsskäl eller med hänsyn till att möjlighet bör beredas honom till sådant arbete eller sådan undervisning, utbildning eller särskild behandling som icke lämpligen kan anordnas i öppen anstalt.	Intagen bör placeras i öppen anstalt, om icke annan placering är påkallad med hänsyn till säkerhetsskäl eller med hänsyn till att möjlighet bör beredas honom till sådant arbete eller sådan undervisning, utbildning eller särskild behandling som icke lämpligen kan anordnas i öppen anstalt. *Vid bedömningen av om säkerhetsskäl påkallar annan placering skall bland andra omständigheter beaktas om fara föreligger för att den intagne skall avvika eller allvarligt störa ordningen genom att nyttja eller förfara olagligt med narkotika.*

[1] Senaste lydelse 1982: 401.

[2] Senaste lydelse 1982: 401.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
Den som har dömts till fängelse i lägst två år för grovt narkotikabrott eller grov varusmuggling av narkotika skall placeras i sluten anstalt, om det med hänsyn till arten av hans brottslighet eller annars kan befaras att han är särskilt benägen att fortsätta en brottslig verksamhet av allvarlig karaktär innan verkställigheten i anstalt har avslutats.	Den som har dömts till fängelse i lägst två år för grovt narkotikabrott eller grov varusmuggling av narkotika *eller för försök, förberedelse, stämpling eller medverkan till brott som nu angetts* skall placeras i sluten anstalt, om det med hänsyn till arten av hans brottslighet eller annars kan befaras att han är särskilt benägen att fortsätta en brottslig verksamhet av allvarlig karaktär innan verkställigheten i anstalt har avslutats.

Tredje stycket gäller ej, om annan placering krävs för en ändamålsenlig förberedelse av förestående frigivning eller annars synnerliga skäl föreligger för placering i öppen anstalt.

20 §[3]

En intagen får hållas avskild från andra intagna, om det är nödvändigt

1. med hänsyn till rikets säkerhet eller föreliggande fara för den intagnes eller annans säkerhet till liv eller hälsa eller för allvarlig skadegörelse på anstaltens egendom,

2. för att hindra att den intagne påverkar någon annan intagen att allvarligt störa ordningen inom anstalten,

3. för att hindra att den intagne medverkar till att en annan intagen får tillgång till berusningsmedel,

4. för att hindra att den intagne allvarligt ofredar en annan intagen.

Intagen som *avses i 7 § tredje stycket och på skäl som där anges* är placerad i sluten anstalt får hållas avskild från andra intagna, om det kan befaras att han planlägger rymning eller att annan planlägger fritagningsförsök och avskildheten är nödvändig för att hindra att sådan plan sättes i verket.	Intagen som *har dömts till fängelse i lägst två år och* är placerad i sluten anstalt får hållas avskild från andra intagna, om det kan befaras att han planlägger rymning eller att annan planlägger fritagningsförsök och avskildheten är nödvändig för att hindra att sådan plan sättes i verket *samt det med hänsyn till den intagnes brottslighet eller annars kan befaras att han är särskilt benägen att fortsätta en brottslig verksamhet av allvarlig karaktär.*

Ett beslut enligt första eller andra stycket skall omprövas så ofta det finns anledning till det, dock minst var tionde dag.

37 §

Vid sjukdom skall intagen vårdas enligt de anvisningar som ges av läkare. Kan erforderlig undersökning och behandling ej lämpligen	*Om en intagen behöver hälso- och sjukvård, skall han* vårdas enligt de anvisningar som ges av läkare. Kan erforderlig undersökning

[3] Senaste lydelse 1980: 930.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
ske inom anstalten bör den allmänna sjukvården anlitas. Om det behövs, får intagen föras över till allmänt sjukhus.	och behandling ej lämpligen ske inom anstalten bör den allmänna sjukvården anlitas. Om det behövs, får intagen föras över till allmänt sjukhus.
Förlossning av intagen kvinna skall såvitt möjligt ske på sjukhus *eller förlossningshem*. Om det behövs, skall kvinnan i god tid före förlossningen överföras dit eller till *annat hem* där hon kan erhålla lämplig vård.	Förlossning av intagen kvinna skall såvitt möjligt ske på sjukhus. Om det behövs, skall kvinnan i god tid före förlossningen överföras dit eller till *annan institution* där hon kan erhålla lämplig vård.

Om anledning föreligger därtill, skall den som enligt första eller andra stycket vistas utom anstalt stå under bevakning eller vara underkastad särskilda föreskrifter.

39 §

Tid varunder intagen enligt 37 § eller enligt bestämmelse som avses i 38 § vistas utom anstalten inräknas i verkställighetstiden, om ej särskilda skäl talar däremot.	*Tid för vistelse utanför anstalt enligt 11 §, 14 § andra stycket eller 32, 33, 34 eller 37 § eller enligt bestämmelse som avses i 38 § inräknas i verkställighetstiden, om inte särskilda skäl talar mot det.*

44 §[4]

Intagen skall erhålla ersättning, enligt normer som meddelas av regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer, för arbete som han utfört, om detta ej skett för egen räkning eller åt arbetsgivare utom anstalten. Ersättning skall utgå även när intagen, enligt vad som bestämts rörande honom, under arbetstid deltager i undervisning, utbildning eller annan särskilt anordnad verksamhet eller behandling eller bedriver enskilda studier. Kan arbete eller annan verksamhet som berättigar till ersättning ej beredas intagen eller är denne helt eller delvis oförmögen till sådan verksamhet, skall ersättning ändå utgå.	Intagen skall erhålla ersättning, enligt normer som meddelas av regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer, för arbete som han utfört, om detta ej skett för egen räkning eller åt arbetsgivare utom anstalten. Ersättning skall utgå även när intagen, enligt vad som bestämts rörande honom, under arbetstid deltager i undervisning, utbildning eller annan särskilt anordnad verksamhet eller behandling eller bedriver enskilda studier. Kan arbete eller annan verksamhet som berättigar till ersättning ej beredas intagen eller är denne helt eller delvis oförmögen till sådan verksamhet, skall ersättning ändå utgå *i den mån den intagne inte erhåller ålders- eller förtidspension enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring.*

[4] Senaste lydelse 1976: 506.

Nuvarande lydelse *Föreslagen lydelse*

Ersättning för arbete skall bestämmas med hänsyn till den intagnes arbetsinsats, om ej särskilda skäl föranleder annat. För annan verksamhet skall ersättning i regel bestämmas enhetligt.

Regeringen eller myndighet, som regeringen bestämmer, meddelar föreskrifter beträffande användningen av ersättning enligt första stycket och av annan arbetsinkomst som intagen uppbär.

47 §[5]

Bryter intagen mot anbefalld ordning eller meddelade anvisningar när han befinner sig inom anstalten eller utanför anstalten under tillsyn av *anstaltspersonal,* får disciplinär bestraffning åläggas honom enligt andra stycket, om det ej föreligger anledning att han skall låta sig rätta av anvisning eller tillsägelse eller om gärningen är av sådan beskaffenhet att bestraffning är påkallad av hänsyn till ordningen eller säkerheten inom anstalten.

Bryter intagen mot anbefalld ordning eller meddelade anvisningar när han befinner sig inom anstalten eller utanför anstalten under tillsyn av *personal inom kriminalvården,* får disciplinär bestraffning åläggas honom enligt andra stycket, om det ej föreligger anledning att han skall låta sig rätta av anvisning eller tillsägelse eller om gärningen är av sådan beskaffenhet att bestraffning är påkallad av hänsyn till ordningen eller säkerheten inom anstalten.

Som disciplinär bestraffning kan

1. den intagne tilldelas varning eller
2. förordnande meddelas att viss bestämd tid, högst tio dagar, icke skall inräknas i verkställighetstiden för den påföljd som den intagne undergår.

60 §[6]

Regeringen kan förordna om överflyttning till tjänsteman inom kriminalvården av övervakningsnämnds befogenhet enligt 54 och 55 §§ samt av kriminalvårdsstyrelsens befogenhet enligt denna lag i annat fall än som avses i 17 § första stycket andra meningen, 20 § andra stycket samt 20 a, *35* och 39 §§.

Regeringen kan förordna om överflyttning till tjänsteman inom kriminalvården av övervakningsnämnds befogenhet enligt 54 och 55 §§ samt av kriminalvårdsstyrelsens befogenhet enligt denna lag i annat fall än som avses i 17 § första stycket andra meningen, 20 § andra stycket samt 20 a och 39 §§.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1984.

[5] Senaste lydelse 1976: 506.
[6] Senaste lydelse 1980: 930.

2 Förslag till

Lag om ändring i lagen (1976: 371) om behandlingen av häktade och anhållna m. fl.

Härigenom föreskrivs att 4 § lagen (1976: 371) om behandlingen av häktade och anhållna m. fl. skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
4 §[1]	
Vid behandlingen av häktad skall hänsyn tagas till hans hälsotillstånd. Häktad som *företer tecken till sjukdom* eller begär att läkare skall tillkallas, skall så snart det kan ske undersökas av läkare, om ej sådan undersökning uppenbarligen är obehövlig.	Vid behandlingen av häktad skall hänsyn tagas till hans hälsotillstånd. Häktad som *bedöms behöva hälso- och sjukvård* eller *som* begär att läkare skall tillkallas, skall så snart det kan ske undersökas av läkare, om ej sådan undersökning uppenbarligen är obehövlig.

Läkares anvisning rörande vården av häktad som är sjuk skall iakttagas. Behöver den häktade sjukhusvård, skall sådan beredas honom så snart det kan ske.

Kan det befaras att transport medför skada för den häktades hälsa, skall läkares medgivande till transporten inhämtas.

Förlossning av häktad kvinna skall såvitt möjligt ske på sjukhus.

Om anledning föreligger därtill, skall den som enligt andra eller fjärde stycket vistas på sjukhus stå under bevakning.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1984.

[1] Senaste lydelse 1981: 1301.

3 Förslag till

Lag om ändring i lagen (1974: 202) om beräkning av strafftid m. m.

Härigenom föreskrivs att 10 § lagen (1974: 202) om beräkning av strafftid m. m. skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*

10 §[1]

Är den som skall undergå fängelse icke häktad eller intagen i kriminalvårdsanstalt när domen enligt 2 § första stycket får verkställas, skall kriminalvårdsstyrelsen förelägga honom att senast viss dag inställa sig vid den kriminalvårdsanstalt, där domen skall verkställas.

Kan det befaras att den dömde avviker eller efterkommer han icke föreläggande enligt första stycket, skall polismyndigheten i den ort där han vistas på begäran av kriminalvårdsstyrelsen låta förpassa honom till anstalten.	*Om den dömde inte efterkommer eller inte kan nås av* föreläggande enligt första stycket *eller om fara föreligger för detta*, skall polismyndigheten i den ort där han vistas på begäran av kriminalvårdsstyrelsen låta förpassa honom till anstalten.

Avger den dömde nöjdförklaring inför styresman vid kriminalvårdsanstalt eller föreståndare för allmänt häkte, skall den som tager emot förklaringen omedelbart befordra domen till verkställighet. Avger den dömde nöjdförklaring inför polismyndighet eller befattningshavare vid försvarsmakten, skall den som tager emot förklaringen låta förpassa den dömde till kriminalvårdsanstalt enligt bestämmelser som kriminalvårdsstyrelsen meddelar. Befattningshavare vid försvarsmakten skall begära biträde av polismyndigheten i orten för att verkställa förpassningen.

	Påträffas någon som avvikit från kriminalvårdsanstalt eller som annars enligt särskilt beslut skall återföras till kriminalvårdsanstalt för fortsatt verkställighet av ett fängelsestraff, skall polismyndighet förpassa honom till sådan anstalt.

Om det bedöms kunna ske utan fara för att den dömde avviker, får polismyndigheten förelägga honom att inställa sig vid kriminalvårdsanstalten i stället för att förpassa honom dit.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1984.

[1] Senaste lydelse 1981: 212.

Motionerna

I motion 1983/84: 1351 av Gunilla André m. fl. (c) hemställs – såvitt nu är i fråga – att riksdagen beslutar att särbehandling av långtidsdömda skall kunna ske även av andra än dem som ägnat sig åt narkotikabrottslighet (yrkande 10).

I motion 1983/84: 2777 av Lars Werner m. fl. (vpk) hemställs att riksdagen antar i proposition 1983/84: 148 framförda förslag till lag om ändring i lagen (1974: 203) om kriminalvård i anstalt utom i vad avser 20 § vilken, med avslag på propositionen i motsvarande del, antas i enlighet med följande som *Motionärernas förslag* betecknade förslag:

Regeringens förslag	*Motionärernas förslag*
20 §	
En intagen får hållas avskild från andra intagna, om det är nödvändigt *1. med hänsyn till rikets säkerhet eller föreliggande fara för den intagnes eller annans säkerhet till liv eller hälsa eller för allvarlig skadegörelse på anstaltens egendom,* *2. för att hindra att den intagne påverkar någon annan intagen att allvarligt störa ordningen inom anstalten,* *3. för att hindra att den intagne medverkar till att en annan intagen får tillgång till berusningsmedel,* *4. för att hindra att den intagne allvarligt ofredar en annan intagen.* *Intagen som har dömts till fängelse i lägst två år och är placerad i sluten anstalt får hållas avskild från andra intagna, om det kan befaras att han planlägger rymning eller att han planlägger fritagningsförsök och avskildheten är nödvändig för att hindra att sådan plan sättes i verket samt det med hänsyn till den intagnes brottslighet eller annars kan befaras att han är särskilt benägen att fortsätta en brottslig verksamhet av allvarlig karaktär.*	En intagen får hållas avskild från andra intagna, om det är nödvändigt *med hänsyn till påtaglig fara för den intagnes eller annans säkerhet till liv eller hälsa.*
Ett beslut enligt första *eller andra* stycket skall omprövas så ofta det finns anledning till det, dock minst var tionde dag.	Ett beslut enligt första stycket skall omprövas så ofta det finns anledning till det, dock minst var tionde dag.

I motion 1983/84: 2778 av Bertil Lidgard m. fl. (m) hemställs att riksdagen hos regeringen begär förslag till ytterligare lagstiftning i syfte att eliminera narkotikaproblemen inom kriminalvården i enlighet med vad som i motionen anförts.

Utskottet

Inledning

De förslag till lagändringar på kriminalvårdens område som propositionen innehåller har initierats från tre olika håll. Kriminalvårdsstyrelsen har i en skrivelse till regeringen hemställt om ändringar i lagen (1974: 203) om kriminalvård i anstalt (KvaL) med anledning av vissa problem i den praktiska tillämpningen. Allmänna häktet i Stockholm har, också i en skrivelse till regeringen, begärt handlingsregler och ansvarsbestämmelser för de situationer som uppkommer när intagna personer matstrejkar. Slutligen har vissa förslag lagts fram av narkotikakommissionen i en promemoria om åtgärder mot narkotika i fängelserna (PM nr 4).

Remissbehandling har skett beträffande framställningarna och promemorian. Förslagen i propositionen grundas på detta underlag.

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås vissa nya bestämmelser om bl. a. anstaltsplacering inom kriminalvården och placering i avskildhet eller på specialavdelning. Vidare tas upp kriminalvårdens ansvar vid mat- eller vätskestrejk.

Vad gäller anstaltsplacering innebär förslaget att det i KvaL tas in uttryckliga bestämmelser om att fara för att någon allvarligt skall störa ordningen genom att nyttja eller förfara olagligt med narkotika skall beaktas såväl när det gäller fördelning av intagna mellan lokalanstalter och riksanstalter som vid fördelning mellan öppna och slutna anstalter. Den särskilda bestämmelsen i 7 § tredje stycket KvaL enligt vilken de som dömts till fängelse i lägst två år för grovt narkotikabrott eller grov varusmuggling av narkotika särbehandlas när det gäller placering i sluten anstalt skall enligt förslaget utvidgas till att avse också dem som dömts för försök, förberedelse, stämpling eller medverkan till sådana brott.

Vidare föreslås att de särskilda bestämmelser om avskildhet och placering på specialavdelning som nu under vissa förutsättningar gäller för dem som dömts för grova narkotikabrott utvidgas till att gälla också andra långtidsdömda som är särskilt återfallsbenägna.

Vad gäller mat- och vätskestrejk förordas att ledningen för en kriminalvårdsanstalt eller ett allmänt häkte skall se till att en intagen eller häktad som vägrar inta föda eller vätska på ett tidigt stadium ställs under uppsikt av läkare. Huruvida medicinska åtgärder skall vidtas för att hindra att den mat- eller vätskestrejkande tar skada, får ankomma på läkaren. Någon skyldighet att tvångsvis tillföra näring eller vätska föreslås inte, men det

konstateras att sådana åtgärder måste anses tillåtna enligt svensk rätt, om överhängande fara föreligger för vederbörandes liv eller hälsa.

Propositionen innehåller vidare förslag till bestämmelser bl. a. om polismyndighets skyldighet att till kriminalvårdsanstalt förpassa bl. a. dem som enligt särskilt beslut skall återföras till anstalt för fortsatt verkställighet, om inräknande av viss vistelse utanför anstalt i verkställighetstiden samt om förutsättningarna för disciplinär bestraffning i vissa fall.

De nya reglerna föreslås träda i kraft den 1 juli 1984.

Överväganden

Särbehandling av vissa långtidsdömda

Bestämmelser om hur kriminalvården i anstalt skall anordnas finns i KvaL. Kompletterande föreskrifter har meddelats i kungörelsen (1974: 248) med vissa föreskrifter rörande tillämpningen av denna lag.

Lagen skiljer mellan riksanstalter och lokalanstalter. Riksanstalt och lokalanstalt, liksom även avdelning av anstalt, kan vara antingen öppen eller sluten. Dessutom finns s. k. specialavdelningar, dvs. slutna avdelningar med särskild övervakning och begränsad gemensamhet mellan de intagna.

Principerna för placeringen av de dömda anges i 6, 7 och 20 a §§ KvaL. Vid val mellan riks- och lokalanstalt är huvudregeln att den som undergår fängelse i högst ett år placeras i lokalanstalt och den som undergår fängelse för längre tid i riksanstalt. Personer som från början placeras i riksanstalt skall emellertid kunna föras över till lokalanstalt när det behövs för en ändamålsenlig förberedelse av frigivningen.

Vid valet mellan öppen och sluten anstalt gäller som huvudregel att en intagen skall placeras i öppen anstalt, om inte annan placering är påkallad med hänsyn till rymningsfara eller av andra säkerhetsskäl eller av behandlingsskäl.

För vissa intagna som dömts till fängelse i lägst två år finns emellertid en särskild regel i 7 § tredje stycket KvaL. Den bestämmelsen, som fick sin nuvarande lydelse genom lagstiftning som trädde i kraft den 1 oktober 1982 (prop. 1981/82: 141, JuU 49 och 60, rskr 361), innebär att en intagen som har dömts till fängelse i lägst två år för grovt narkotikabrott eller grov varusmuggling av narkotika skall placeras i sluten anstalt, om det med hänsyn till arten av hans brottslighet eller annars kan befaras att han är särskilt benägen att fortsätta en brottslig verksamhet av allvarlig karaktär innan verkställigheten i anstalt har avslutats. Undantag gäller enligt fjärde stycket om annan placering krävs för en ändamålsenlig förberedelse av förestående frigivning eller annars synnerliga skäl föreligger för placering i öppen anstalt.

Placering i sluten anstalt enligt 7 § tredje stycket KvaL skall, om inte annat föranleds av synnerliga skäl, ske i riksanstalt och därvid företrädesvis i sådan anstalt eller avdelning av anstalt som är särskilt lämpad att

tillgodose kraven på hög säkerhet (6 § KvaL). Så länge en intagen hänförs till den kategori som avses med den aktuella bestämmelsen gäller också, under placering i sluten riksanstalt, särskilda begränsningar i fråga om permissioner och andra former av vistelse utanför anstalt (11 § andra stycket, 14 § tredje stycket, 32 § tredje stycket och 34 § andra stycket KvaL). För de intagna som det här gäller finns dessutom särskilda bestämmelser om avskildhet från andra intagna och om placering på specialavdelning (20 och 20 a §§ KvaL).

De ändringar som år 1982 gjordes i kriminalvårdslagstiftningen syftade bl. a. till att motverka narkotikaproblemen i kriminalvårdsanstalterna. Det förtjänar anmärkas att den proposition som låg till grund för lagändringarna upptog ett förslag till lydelse av det aktuella lagrummet som var mera generellt till sin utformning än den lydelse som kom att antas av riksdagen. Förslaget tog sålunda sikte även på vissa andra intagna än sådana som dömts för grovt narkotikabrott eller grov varusmuggling av narkotika.

I sitt betänkande i lagstiftningsärendet (JuU 1981/82: 49 s. 20) framhöll utskottet bl. a. att behovet av att skärpa verkställighetsreglerna måste vägas mot intresset av att upprätthålla de principer som präglar svensk kriminalvård och som går ut på att, så långt det är möjligt med hänsyn till kravet på samhällsskydd och differentiering, främja de intagnas samhällsanpassning och motverka de skadliga följderna av fängelsestraffet. Vid en sådan avvägning ansåg utskottet att reglerna om särbehandling borde vara tillämpliga endast i sådana fall då straffet avsåg grovt narkotikabrott eller grov varusmuggling avseende narkotika. Att låta också vissa andra intagna omfattas av regleringen skulle enligt utskottet leda alltför långt. Inom utskottet förelåg skiljaktiga meningar.

Det förslag till ändring i 7 § tredje stycket KvaL som nu läggs fram i propositionen innebär att regeln utvidgas till att avse även dem som har dömts för försök, förberedelse, stämpling eller medverkan till grovt narkotikabrott eller grov varusmuggling av narkotika.

I motion 1351 begärs att bestämmelsen görs tillämplig även på andra långtidsdömda än narkotikabrottslingar. Motionärerna vill att lagförslaget i propositionen i 1982 års lagstiftningsärende antas.

Utskottet vill för sin del framhålla att goda skäl talar för den i propositionen föreslagna lagändringen; såsom kriminalvårdsstyrelsen har påpekat har den aktuella bestämmelsens utformning lett till en icke avsedd inkonsekvent tillämpning i praktiken. Utskottet ställer sig därför bakom förslaget, som står i överensstämmelse med det syfte som låg till grund för riksdagens beslut år 1982. Av sådana skäl som anfördes i lagstiftningsärendet år 1982 kan utskottet inte ansluta sig till motionsönskemålet om en ytterligare utvidgning av bestämmelsens tillämpningsområde. Det bör dock tilläggas att, genom den ändring i 20 § KvaL som utskottet behandlar i det följande, motionärernas önskemål i sak torde bli väsentligen tillgodosedda.

Utskottet tillstyrker alltså bifall till propositionen i nu berörd del och avstyrker bifall till motion 1351 i motsvarande del.

Placering i avskildhet

I 20 § KvaL regleras förutsättningarna för att placera en intagen i avskildhet från andra intagna. Enligt första stycket får sådan placering ske i vissa särskilt angivna situationer, bl. a. när det behövs med hänsyn till rikets säkerhet eller föreliggande fara för den intagnes eller annans liv eller hälsa liksom när det är nödvändigt för att hindra att den intagne påverkar någon annan intagen till att allvarligt störa ordningen inom anstalten. Enligt andra stycket får en intagen som är placerad i sluten anstalt enligt 7 § tredje stycket KvaL hållas avskild från andra intagna, om det kan befaras att han planlägger rymning eller att annan planlägger fritagningsförsök och avskildheten är nödvändig för att hindra att sådan plan sätts i verket.

Enligt 20 a § första stycket KvaL får en intagen placeras på specialavdelning, om det i fall som avses i 20 § andra stycket finns anledning anta att förhållanden som anges där kommer att bestå en längre tid. Enligt andra stycket får sådan placering också ske, om det finns särskild anledning anta att det är påkallat för att hindra den intagne från brottslig verksamhet av allvarligt slag under vistelsen i anstalt.

Bestämmelserna i 20 § andra stycket och 20 a § första stycket tar alltså sikte enbart på narkotikabrottslingar. Förslaget i propositionen innebär att bestämmelserna – under oförändrade krav på risk för rymning eller fritagning – skall kunna tillämpas på alla långtidsdömda som kan befaras vara särskilt benägna att fortsätta brottslig verksamhet av allvarlig karaktär.

I motion 2777 kritiseras den nuvarande och den föreslagna regleringen i 20 § KvaL. Motionärerna förklarar sig inte kunna godta andra grunder för placering av intagna i avskildhet än att det annars skulle föreligga påtaglig fara för den intagnes eller annans liv eller hälsa. Motionärerna vänder sig särskilt mot att hänsynen till rikets säkerhet utgör ett skäl för att hålla en intagen avskild från andra.

Vad gäller förslaget i propositionen vill utskottet uttala sin anslutning till departementschefens bedömning i fråga om behovet av en utvidgning av 20 § KvaL. Såsom anmälts till regeringen av kriminalvårdsstyrelsen har det visat sig föreligga behov av en möjlighet att i vissa fall kunna placera även andra rymningsbenägna långtidsdömda än narkotikabrottslingar i avskildhet från andra intagna eller på specialavdelning. Det är enligt utskottets mening lämpligt att såsom föreslås i propositionen utvidga de föreliggande möjligheterna till särskild placering till att, med i övrigt oförändrade rekvisit, gälla dem som har dömts till fängelse i lägst två år och som med hänsyn till sin brottslighet eller annars kan befaras vara särskilt benägna att fortsätta brottslig verksamhet av allvarlig karaktär. Syftet med skärpningen är att tillgodose berättigade säkerhetsintressen. Vid sidan av personer som dömts för grov narkotikabrottslighet är det framför allt intagna som gjort sig skyldiga till våldsbrott och annan farlig eller hänsyns-

lös brottslighet och som kan befaras rymma eller bli fritagna som omfattas av den föreslagna lydelsen.

Till vad nu har sagts vill utskottet göra det påpekandet att den ifrågavarande bestämmelsen, såsom också departementschefen framhåller i propositionen, är en undantagsregel och alltså skall tillämpas med återhållsamhet.

De ställningstaganden som utskottet nu har redovisat innebär att utskottet anser att det finns ett behov av de möjligheter till särskild placering i vissa fall som 20 § KvaL kommer att ge; detta gäller inte minst punkten hänsynen till rikets säkerhet, som liksom övriga punkter har varit nödvändig att tillämpa i praktiken (se JuU 1980/81: 8 s. 11).

Utskottet tillstyrker således bifall till propositionen i denna del och avstyrker bifall till motion 2777.

Differentiering av intagna mellan anstalter m. m.

I propositionen föreslås ändringar i 6 och 7 §§ Kval av innebörd att det uttryckligen i lagen anges att det vid avgörandet av om en intagen skall placeras i en öppen eller en sluten anstalt, liksom i en lokalanstalt eller en riksanstalt, skall tas hänsyn till om fara föreligger för att han allvarligt stör ordningen genom att nyttja eller förfara olagligt med narkotika.

Departementschefen anför i anslutning till förslaget att, även om de insatser som gjorts under senare år har minskat omfattningen av narkotikaproblemen för kriminalvårdens del, problemen fortfarande är allvarliga. Ett av instrumenten i kampen mot narkotikan är, anför han, en aktiv och medveten planering av fördelningen av olika intagna mellan öppna och slutna anstalter och lokalanstalter och riksanstalter.

I motion 2778 anförs att de regler som föreslås i propositionen inte är tillräckliga för att få bukt med kriminalvårdens besvärliga narkotikasituation. Motionärerna anser att ytterligare differentiering av de intagna bör komma till stånd.

Utskottet vill inledningsvis instämma i den av både departementschefen och motionärerna uttalade oron över narkotikasituationen på anstalterna. Såsom utskottet uttalat flerfaldiga gånger tidigare är det ett självklart riktmärke att intagna utan narkotikaproblem inte skall behöva komma i kontakt med narkotika, att missbrukare avskärs från tillförseln av droger och att intagna förhindras att bedriva narkotikahandel inom anstalterna och ute i samhället (se senast JuU 1983/84: 20 s. 3).

En utförlig redogörelse för problemen och för de åtgärder som har vidtagits för att bekämpa narkotikan på anstalterna, för ansträngningarna att differentiera de intagna efter narkotikaberoende och behandlingsbehov m. m. och för resursbehovet inom kriminalvården för dessa ändamål finns i utskottets betänkande JuU 1983/84: 20. I betänkandet uttalade utskottet att det under senare år har vidtagits en rad olika åtgärder som syftar till att förbättra narkotikasituationen inom kriminalvården.

Utskottet ser det framlagda lagförslaget som ytterligare ett steg på vägen i ansträngningarna att komma till rätta med narkotikaproblemen på anstalterna och tillstyrker förslaget. Med hänvisning till de effekter som kan förväntas av denna lagändring och av nyligen genomförda åtgärder av annat slag och till den uppmärksamhet som fortlöpande ägnas dessa frågor inom bl. a. kriminalvården anser utskottet att någon riksdagens åtgärd med anledning av motionsönskemålet inte är påkallad.

Utskottet tillstyrker alltså bifall till propositionen i berörd del och avstyrker bifall till motion 2778 i motsvarande del.

Särlagstiftning för vissa långtidsdömda

I motion 2778 förordas att det av den s. k. permissionsutredningen föreslagna särskilda verkställighetssystemet genomförs.

I permissionsutredningens betänkande (Ds Ju 1981: 14) Straffverkställighet för vissa långtidsdömda m. m. föreslogs bl. a. en särlagstiftning för vissa särskilt brottsbenägna långtidsdömda. Utredningen föreslog sålunda att det i brottsbalken skulle införas bestämmelser om s. k. särskild verkställighet. Tanken var att domstolen vid dömande av fängelse i lägst fyra år skulle förordna om särskild verkställighet av straffet om den dömde hade gjort sig skyldig till särskilt allvarlig brottslighet som riktat sig mot eller medfört fara för liv eller hälsa och det med hänsyn till brottets art eller annars förelåg påtaglig risk för att han under verkställigheten skulle komma att fortsätta en sådan brottslig verksamhet.

Den särskilda verkställigheten skulle innebära att den intagne särbehandlades såväl beträffande vistelse utanför anstalten som i fråga om kontakter med personer utanför anstalten i förhållande till vad som skulle gälla för andra intagna. Utredningens förslag gick vidare ut på att särskilda riksanstalter med hög säkerhet och stor personaltäthet skulle avdelas för dem som skulle undergå särskild verkställighet.

Något förslag i enlighet med utredningens betänkande i denna del har inte lagts fram av regeringen. Utskottet har dock haft att ta ställning till ämnet med anledning av motioner. Utskottet har därvid (JuU 1981/82: 49) ställt sig avvisande till tanken på att införa en sådan särskild verkställighetsform som permissionsutredningen föreslagit och anförde bl. a. att utredningens förslag var förenat med icke obetydliga nackdelar från humanitär och behandlingsmässig synpunkt. Vidare framhöll utskottet att det fanns anledning att hysa tvekan i fråga om förslagets effektivitet. Utskottet har även senare intagit motsvarande ståndpunkt (JuU 1982/83: 25).

Utskottet finner inte nu anledning att frångå sina tidigare ställningstaganden i fråga om införande av en särskild verkställighetsform för vissa, till långa frihetsstraff dömda personer. Det finns alltså enligt utskottets uppfattning inte skäl att införa en så långtgående form av särbehandling av vissa dömda som i sak närmast innebär tillskapande av en ny påföljdsform. Bifall till motionsyrkandet avstyrks således i berörd del.

Villkor för besök m. m.

Narkotikakommissionen har i PM nr 4 föreslagit bl. a. att i de fall där det föreligger risk att en intagen skall nyttja eller förfara olagligt med narkotika inom anstalten, besök av annan än närstående skall få medges bara om besöket måste antas vara till gagn för den intagne. Förslaget har vid remissbehandlingen fått ett blandat mottagande, och det har avvisats av bl. a. kriminalvårdsstyrelsen.

Något förslag i ämnet läggs inte fram i propositionen. Departementschefen förklarar att skärpningar av de nuvarande bestämmelserna bör komma i fråga endast om dessa har medfört några mer påtagliga problem; underlag för en sådan bedömning har enligt hans mening inte framkommit.

I motion 2778 förespråkas att narkotikakommissionens förslag genomförs.

Genom lagstiftning som trädde i kraft den 1 oktober 1982 (prop. 1981/82: 141, JuU 49 och 60, rskr 361) skärptes bl. a. bestämmelserna om besök i flera olika hänseenden. Avsikten var att öka möjligheterna att komma till rätta med narkotikamissbruk och brottslighet från de dömdas sida under anstaltsvistelsen.

Som huvudregel gäller att en intagen får motta besök i den utsträckning som det lämpligen kan ske. Han får emellertid inte motta besök som är ägnade att äventyra säkerheten i anstalten eller som kan motverka hans anpassning i samhället eller annars vara till skada för honom eller annan.

Beträffande dem som är intagna i sluten riksanstalt är föreskrivet att det vid bedömningen av om en intagen i ett särskilt fall skall få ta emot besök skall undersökas om den besökande har dömts eller är misstänkt för allvarlig brottslig verksamhet. Om det behövs, kan upplysningar om hans personliga förhållanden i övrigt också inhämtas.

Motsvarande regler gäller även för andra intagna, om det är påkallat av säkerhetsskäl. Om det är påkallat med hänsyn till säkerheten skall vidare, oavsett vilken typ av anstalt det gäller, en tjänsteman vid anstalten vara närvarande vid besöket.

Av säkerhetsskäl kan vidare som villkor för ett besök föreskrivas att den besökande skall underkasta sig kroppsvisitation eller ytlig kroppsbesiktning eller medge undersökning av väska, kasse eller annat dylikt som han vill medföra vid besöket.

Dessutom finns – vid sidan av den allmänna bestämmelsen att kroppsbesiktning får ske när anledning förekommer att föremål som ej får innehas skall anträffas på intagen – särskilda regler om möjligheter till kroppsvisitation och kroppsbesiktning av en intagen som haft obevakat besök. En intagen är också skyldig att på anmaning lämna urinprov för kontroll av huruvida han är påverkad av narkotika.

Utskottet finner i denna frågan inte skäl till någon annan bedömning än den departementschefen har kommit fram till. Någon anledning att nu skärpa de för kort tid sedan åtstramade reglerna i fråga om besök föreligger

alltså enligt utskottets uppfattning inte, och utskottet avstyrker därför bifall till motionsyrkandet i denna del.

I motion 2778 förespråkas vidare skärpta regler för granskning av brev till intagna på slutna lokalanstalter och användande av urinprov för kontroll av om häktade använt narkotika.

De berörda frågorna har diskuterats av narkotikakommissionen som dock inte lagt fram några direkta förslag. Remissinstanserna har i allmänhet ställt sig avvisande till lagstiftning. Frågorna tas upp till behandling i propositionen. Några förslag läggs emellertid inte fram av regeringen.

Inte heller utskottet anser att det finns anledning till de ifrågasatta skärpningarna. Utskottet avstyrker därför bifall till motionen i denna del.

Övrigt

Vad gäller frågan om åtgärder med anledning av att intagna eller häktade personer mat- eller vätskestrejkar vill utskottet uttala sin tillfredsställelse med att problemen fått en genomlysning i propositionen från såväl praktisk som principiell synpunkt. Utskottet har inget att erinra mot de lagändringar som föreslås i sammanhanget.

I övrigt föranleder propositionen eller motionerna inte något uttalande från utskottets sida.

Hemställan

Utskottet hemställer

1. beträffande *särbehandling av vissa långtidsdömda*
   att riksdagen med avslag på motion 1983/84: 1351 i denna del (yrkande 10) antar 7 § tredje stycket i det genom proposition 1983/84: 148 framlagda förslaget om lag om ändring i lagen (1974: 203) om kriminalvård i anstalt,
2. beträffande *placering i avskildhet*
   att riksdagen med avslag på motion 1983/84: 2777 antar 20 § i det under moment 1 nämnda lagförslaget,
3. att riksdagen antar det under moment 1 nämnda lagförslaget i den mån det inte omfattas av utskottets hemställan ovan,
4. beträffande *differentiering av intagna på anstalter m. m.*
   att riksdagen avslår motion 1983/84:2778 i denna del,
5. beträffande *särlagstiftning för vissa långtidsdömda*
   att riksdagen avslår motion 1983/84: 2778 i denna del,
6. beträffande *villkor för besök m. m.*
   att riksdagen avslår motion 1983/84: 2778 i denna del,
7. att riksdagen antar det genom propositionen framlagda förslaget till lag om ändring i lagen (1976: 371) om behandlingen av häktade och anhållna m. fl.,
8. att riksdagen antar det genom propositionen framlagda förslaget till lag om ändring i lagen (1974: 202) om beräkning av strafftid m. m.

Stockholm den 3 maj 1984

På justitieutskottets vägnar
LISA MATTSON

Närvarande: Lisa Mattson (s), Eric Jönsson (s), Karin Söder (c), Björn Körlof (m), Hans Pettersson i Helsingborg (s), Helge Klöver (s), Arne Svensson (m), Karl-Gustaf Mathsson (s), Ulla-Britt Åbark (s), Sven Munke (m), Hans Petersson i Röstånga (fp), Lars-Erik Lövdén (s), Inger Wickzén (m), Birthe Sörestedt (s) och Elving Andersson (c).

Reservationer

1. Differentiering av intagna på anstalter m. m. (mom. 4)

Björn Körlof (m), Arne Svensson (m), Sven Munke (m) och Inger Wickzén (m) anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 14 som börjar med "Utskottet ser" och slutar med "motsvarande del" bort ha följande lydelse:

Utskottet ser det framlagda lagförslaget som ett steg på vägen i ansträngningarna att komma till rätta med narkotikaproblemen på anstalterna. Ytterligare insatser utöver de nu föreslagna måste emellertid till. Det är enligt utskottets mening nödvändigt att förverkliga målsättningen att göra anstalterna narkotikafria. I denna för samhället så angelägna fråga får ingen möda sparas. Såsom anförs i motion 2778 bör politiken inriktas ännu tydligare mot att differentiera de intagna med hänsyn till narkotikabelastning. Det bör ankomma på regeringen att överväga hur fortsatta åtgärder med detta syfte skall utformas samt skyndsamt lägga fram förslag för riksdagen om lagstiftning i ämnet.

Vad utskottet nu anfört bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Utskottet tillstyrker med det sagda bifall till motion 2778 i förevarande del.

dels att utskottets hemställan under moment 4 bort ha följande lydelse:

4. beträffande *differentiering av intagna på anstalter m. m.*
att riksdagen med bifall till motion 1983/84: 2778 i denna del som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört i detta hänseende.

2. Särlagstiftning för vissa långtidsdömda (mom. 5)

Björn Körlof (m), Arne Svensson (m), Sven Munke (m) och Inger Wickzén (m) anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 14 som börjar med "Utskottet finner" och slutar med "berörd del" bort ha följande lydelse:

Enligt utskottets mening talar erfarenheterna för att regleringen i fråga om särbehandling av vissa personer som dömts för grov narkotikabrottslighet bör kompletteras med regler om en särskild verkställighetsform för särskilt brottsbenägna farliga personer som dömts till lägst fyra års fängelse. En sådan reglering bör i huvudsak utformas i enlighet med det förslag som lades fram av permissionsutredningen. Mot en sådan verkställighetsform kan visserligen invändas att man i någon mån gör avkall på de principer som normalt präglar svensk kriminalvård; detta är emellertid ofrånkomligt och får enligt utskottets uppfattning godtas med hänsyn till att de som berörs av ordningen är ett mycket litet antal dömda som medvetet har kalkylerat med risken för upptäckt och som är utomordentligt farliga för samhället och för många enskilda människor.

Utskottet anser att det från rättssäkerhetssynpunkt är viktigt att förordnande om särskild verkställighet görs av domstol.

Den reglering rörande en särskild verkställighetsform som utskottet förordar påkallar tämligen omfattande lagändringar. Det bör ankomma på regeringen att utarbeta förslag till erforderlig författningstext. Ett lagförslag i ämnet bör snarast föreläggas riksdagen.

Vad utskottet nu anfört bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Utskottet tillstyrker således bifall till motion 2778 i berörd del.

dels att utskottets hemställan under moment 5 bort ha följande lydelse:

5. beträffande *särlagstiftning för vissa långtidsdömda*
   att riksdagen med bifall till motion 1983/84: 2778 i denna del som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört i detta hänseende.

3. Villkor för besök m. m. (mom. 6)

Björn Körlof (m), Arne Svensson (m), Sven Munke (m) och Inger Wickzén (m) anser

dels att den del av utskottets yttrande som börjar på s. 15 med "Utskottet finner" och slutar på s. 16 med "motionen i denna del" bort ha följande lydelse:

Enligt utskottets uppfattning talar starka skäl för att narkotikakommissionens förslag om en skärpning i vissa fall av besöksbestämmelserna bör genomföras. Som kommissionen har anfört finns det många gånger anledning att ifrågasätta värdet av de s. k. kompisbesöken. Otvivelaktigt innebär dessa ofta stora risker för insmuggling av narkotika på anstalterna. Utskottet förordar en större restriktivitet rörande besök i sådana fall där det föreligger risk att den intagne skall nyttja eller förfara olagligt med narkotika inom anstalten. Den närmare lagreglering som erfordras bör utarbetas

inom regeringskansliet, och ett förslag i ämnet bör snarast föreläggas riksdagen.

Också de motionsvägen framlagda önskemålen om skärpta regler för granskning av brev till intagna på slutna lokalanstalter och användande av urinprov för kontroll av om häktade har använt narkotika motiveras med hänvisning till den besvärliga narkotikasituationen. Vidare finns det anledning att i sammanhanget överväga skärpningar i kontrollen på anstalterna vad avser telefonsamtal.

Utskottet, som ser det som ytterst angeläget att kampen mot narkotikan på anstalterna förs aktivt och med ständigt förbättrade metoder, anser att skärpningar på de förevarande områdena är väl motiverade. Det bör ankomma på regeringen att överväga hur en ändrad lagstiftning lämpligen bör utformas samt därefter förelägga riksdagen ett förslag i ämnet.

Vad utskottet nu har anfört bör ges regeringen till känna.

Det sagda innebär att utskottet tillstyrker bifall till motion 2778 i aktuella delar.

dels att utskottets hemställan under moment 6 bort ha följande lydelse:

6. beträffande *villkor för besök m. m.*
   att riksdagen med bifall till motion 1983/84: 2778 i denna del som *sin mening ger regeringen till känna* vad utskottet anfört i detta hänseende.

Innehållsförteckning

	Sid.
Propositionen m. m.	1
1 Förslag till lag om ändring i lagen (1974: 203) om kriminalvård i anstalt	2
2 Förslag till lag om ändring i lagen (1976: 371) om behandlingen av häktade och anhållna m. fl.	6
3 Förslag till lag om ändring i lagen (1974: 202) om beräkning av strafftid m. m.	7
Motionerna	8
Utskottet	9
Inledning	9
Propositionens huvudsakliga innehåll	9
Överväganden	10
Särbehandling av vissa långtidsdömda	10
Placering i avskildhet	12
Differentiering av intagna mellan anstalter m. m.	13
Särlagstiftning för vissa långtidsdömda	14
Villkor för besök m. m.	15
Övrigt	16
Hemställan	16
Reservationer	17
1. Differentiering av intagna på anstalter m. m. (mom. 4) (m)	17
2. Särlagstiftning för vissa långtidsdömda (mom. 5) (m)	17
3. Villkor för besök m. m. (mom. 6) (m)	18

Norstedts Tryckeri, Stockholm 1984